

Bilaga 1 Förteckning över kunskapsluckor

Tabell 1 Lista över samtliga kunskapsluckor.

Kunskapsluckorna har ingen inbördes ordning.

ID-nummer	Namn på kunskapslucka	Åldersgrupp	Kommentar
ID-A	Vilka effekter och biverkningar har kognitiv beteendeterapi (KBT)?	Barn, ungdomar, vuxna	
ID-B	Vilka effekter och biverkningar har beteendeterapi?	Barn, ungdomar, vuxna	
ID-C	Vilka effekter och biverkningar har multimodal behandlingsinsats?	Barn, ungdomar, vuxna	
ID-D	Vilka effekter och biverkningar har multimodal behandlingsinsats och samtidigt substansmissbruk?	Ungdomar, vuxna	
ID-E	Vilka effekter och biverkningar har atomoxetin (Strattera) i kombination med motiverande samtal och samtidigt substansmissbruk?	Ungdomar, vuxna	
ID-F	Vilka effekter och biverkningar har psykodrama?	Barn, ungdomar, vuxna	
ID-G	Vilka effekter och biverkningar har psykodynamisk terapi?	Barn, ungdomar, vuxna	

ID-H	Vilka effekter och biverkningar har psykoedukativ behandling?	Barn, ungdomar, vuxna	
ID-I	Vilka effekter och biverkningar har stresshanteringsgrupp (enligt J Herlofsons modell)?	Barn, ungdomar, vuxna	
ID-J	Vilka effekter och biverkningar har stödsamtal?	Barn, ungdomar, vuxna	
ID-K	Vilka effekter och biverkningar har systemisk terapi?	Barn, ungdomar, vuxna	
ID-L	Vilka effekter och biverkningar har Tomatis-metoden?	Barn, ungdomar, vuxna	
ID-M	Vilka effekter och biverkningar har familjeterapi?	Barn, ungdomar, vuxna	
ID-N	Vilka effekter och biverkningar har aggression replacement training (ART)?	Barn, ungdomar	
ID-O	Vilka effekter och biverkningar har barnorienterad familjeterapi (BOF)?	Barn, ungdomar	
ID-P	Vilka effekter och biverkningar har dialektisk beteendeterapi (DBT)?	Barn, ungdomar, vuxna	
ID-Q	Vilka effekter och biverkningar har miljöterapi?	Barn, ungdomar, vuxna	
ID-R	Vilka effekter och biverkningar har lärarstöd?	Barn, ungdomar	”Teacher support”, ges av t ex kuratorer, socialarbetare eller

			psykologer.
ID-S	Vilka effekter och biverkningar har föräldrastödsprogram?	Barn, ungdomar	Inkluderar Barkleys föräldrastödprogram, KOMET, COPE samt ”de otroliga åren”
ID-T	Vilka effekter och biverkningar har Marte Meo?	Barn	
ID-U	Vilka effekter och biverkningar har livsstilsråd/miljöanpassning?	Barn, ungdomar, vuxna	
ID-V	Vilka effekter och biverkningar har Wirkbergs utbildningsprogram - metoder i vardagen?	Barn, ungdomar	
ID-W	Vilka effekter och biverkningar har social färdighetsträning och föräldraträning i kombination som tillägg till sedvanlig vård?	Barn	
ID-X	Vilka effekter och biverkningar har strukturerade matscheman?	Barn, ungdomar, vuxna	
ID-Y	Vilka effekter och biverkningar har time out?	Barn, unga	
ID-Z	Vilka effekter och biverkningar har nätverksbehandling?	Barn, ungdomar, vuxna	
ID-AA	Vilka effekter och biverkningar har Stop now and plan-grupper (SNAP-grupper)?	Barn	
ID-AB	Vilket läkemedel ger bäst effekt och minst biverkningar, atomoxetin (Strattera) eller metylfenidat (t ex	Barn, ungdomar,	Vi vet att båda läkemedlen ger bättre effekt än placebo (sockerpiller) men vi vet inte

	Concerta, Ritalin)?	vuxna	om det ena läkemedlet har bättre effekt än det andra
ID-AC	Vilka effekter och biverkningar har atomoxetin (Strattera) vid samtidigt substansmissbruk?	Ungdomar, vuxna	
ID-AD	Vilka effekter och biverkningar har metylfenidat (t ex Concerta, Ritalin) vid samtidigt substansmissbruk?	Ungdomar, vuxna	
ID-AE	Finns det en risk för att utveckla beroende senare i livet om man behandlas med metylfenidat (t ex Concerta, Ritalin) som barn?	-	
ID-AF	Vilka effekter och biverkningar har melatonin vid sömnbesvär?	Barn	
ID-AG	Vilka effekter och biverkningar har datorstödd arbetsminnesträning?	Barn, ungdomar	
ID-AH	Vilka effekter och biverkningar har biofeedback?	Barn, ungdomar, vuxna	Inklusive neurofeedback
ID-AI	Vilka effekter och biverkningar har meditation?	Barn, ungdomar, vuxna	
ID-AJ	Vilka effekter och biverkningar har vitamin B?	Barn, ungdomar, vuxna	
ID-AK	Vilka effekter och biverkningar har vitamin D?	Barn, ungdomar, vuxna	
ID-AL	Vilka effekter och biverkningar har Omega-3 och omega-6 fettsyror?	Barn, ungdomar, vuxna	

ID-AM	Vilka effekter och biverkningar har magnesium?	Barn, ungdomar, vuxna	
-------	--	-----------------------	--

Tabell 2 Topp 20-lista.

Nedan lista visar de 20 högst rankade kunskapsluckorna efter sammanställningen av de individuella rankingarna.

Rankning (1=högst rankat)	ID-nummer	Namn på kunskapslucka	Åldersgrupp	Kommentar
1	ID-AB	Vilket läkemedel ger bäst effekt och minst biverkningar, atomoxetin (Strattera) eller metylfenidat (t ex Concerta, Ritalin)?	Barn, ungdomar, vuxna	Vi vet att båda läkemedlen ger bättre effekt än placebo (sockerpiller) men vi vet inte om det ena läkemedlet har bättre effekt än det andra
2	ID-C	Vilka effekter och biverkningar har multimodal behandlingsinsats?	Barn, ungdomar, vuxna	
3	ID-AE	Finns det en risk för att utveckla beroende senare i livet om man behandlas med metylfenidat (t ex Concerta, Ritalin) som barn?	-	

4	ID-A	Vilka effekter och biverkningar har kognitiv beteendeterapi (KBT)?	Barn, ungdomar, vuxna	
5	ID-AD	Vilka effekter och biverkningar har metylfenidat (t ex Concerta, Ritalin) vid samtidigt substansmissbruk?	Ungdomar, vuxna	
6	ID-S	Vilka effekter och biverkningar har föräldrastödsprogram?	Barn, ungdomar	Inkluderar Barkleys föräldrastödsprogram , KOMET, COPE samt ”de otroliga åren”
7	ID-R	Vilka effekter och biverkningar har lärarstöd?	Barn, ungdomar	”Teacher support”, ges av t ex kuratorer, socialarbetare eller psykologer.
8	ID-J	Vilka effekter och biverkningar har stödsamtal?	Barn, ungdomar, vuxna	
9	ID-AG	Vilka effekter och biverkningar har datorstödd arbetsminnesträning?	Barn, ungdomar	
10	ID-U	Vilka effekter och biverkningar har livsstilsråd/miljöanpassning?	Barn, ungdomar, vuxna	
11	ID-M	Vilka effekter och biverkningar har familjeterapi?	Barn, ungdomar, vuxna	
12	ID-AC	Vilka effekter och biverkningar har atomoxetin (Strattera) vid samtidigt substansmissbruk?	Ungdomar, vuxna	

13	ID-V	Vilka effekter och biverkningar har Wirkbergs utbildningsprogram - metoder i vardagen?	Barn, ungdomar	
14	ID-AF	Vilka effekter och biverkningar har melatonin vid sömnbesvär?	Barn	
15	ID-Z	Vilka effekter och biverkningar har nätverksbehandling?	Barn, ungdomar, vuxna	
16	ID-E	Vilka effekter och biverkningar har atomoxetin (Strattera) i kombination med motiverande samtal och samtidigt substansmissbruk?	Ungdomar, vuxna	
17	ID-I	Vilka effekter och biverkningar har stresshanteringsgrupp (enligt J Herlofsons modell)?	Barn, ungdomar, vuxna	
18	ID-H	Vilka effekter och biverkningar har psykoedukativ behandling?	Barn, ungdomar, vuxna	
19	ID-N	Vilka effekter och biverkningar har aggression replacement training (ART)?	Barn, ungdomar	
20	ID-AL	Vilka effekter och biverkningar har Omega-3 och omega-6 fettsyror?	Barn, ungdomar, vuxna	

Tabell 3 Arbetsgrupp för individuella rankningar.

Lena Björklund Olofsson, Lars Blomström, Raoul Elebring, Martin Folkesson, Eva Hallberg, Cecilia Ingard, Lars Jacobsson, Georgios Karpathakis, Anette Magnusson, Anna Norrman, Angelica Ogland, Eddie Persson, Rebecca

Silverstein, Anette Winterström

Tabell 4 Beskrivning av behandlingarna (i bokstavsordning).

Aggression Replacement Training (ART)	ART är en behandlingsmetod för att hjälpa barn och ungdomar att minska ett aggressivt och osocialt beteende, samt att erbjuda ett alternativ som ska öka de sociala färdigheterna. Syftet är att lära barn och ungdomar självkontroll och olika sociala färdigheter genom rollspel och upprepad träning med åtföljande feedback.
Atomoxetin	Atomoxetin (Strattera) är ett nyare läkemedel än metylfenidat och inte lika välstuderat. Det är inte narkotikaklassat och har en annan biverkningsprofil än metylfenidat. Atomoxetin rekommenderas i andra hand efter metylfenidat enligt behandlingsrekommendationer från Läke-medelsverket.
Barnorienterad familjeterapi (BOF)	BOF är en samtalsform där föräldrar och behandlare tillsammans med barnet (3–11 år) leker i sandlådan med utvalda figurer. Leken används som en modellsituation där familjemönster blir tydliga och kan förändras på symbolplanet. Leken eller samhandlingen spelas in på video och används vid ett uppföljande samtal.
Beteendeterapi (BT)	BT är en behandlingsmetod, främst för barn och unga, där syftet är att förändra vissa beteenden. Målet är att öka frekvensen av acceptabla beteenden och minska frekvensen av oacceptabla beteenden med hjälp av belöning eller någon slags konsekvens. Positiv förstärkning (beröm eller någon slags omgående belöning) ges för ”gott uppförande”.
Biofeedback	Biofeedback är en metod för att en person ska kunna uppmärksamma information från kroppsliga funktioner. Syftet är personen viljemässigt ska kunna styra dem. Neurofeedback är en typ av biofeedback och baseras på teorin att barn med ADHD har långsammare aktivitet i hjärnan, vilket kan registreras med EEG. Syftet med neurofeedback är att barnet ska träna på att styra sina impulser och koncentrera sig. Även här används pedagogiska datorprogram. EEG-mönstret styr innehållet och när det normaliseras får barnet beröm eller poäng. Barnet ska ”lära sig” hur ett normalt EEG-mönster känns.

Datorstödd träning	Datorstödd träning av arbetsminnet är en metod som vänder sig till barn och ungdomar med ADHD, och metoden riktar sig direkt till barnet. Datorstödd träning av arbetsminnet bygger på teorin att barn med ADHD har nedsatt arbetsminne. Kapaciteten hos arbetsminnet avgör förmågan att hålla kvar och bearbeta information och intryck under kort tid och att bromsa ett beteende. De två datoriserade program för att träna arbetsminnet som finns i Sverige är båda upplagda som dataspel.
Dialektisk beteendeterapi (DBT)	DBT är en tredje generationens kognitiv beteendeterapi (KBT) och är manualbaserad. Den är uppbyggd med fokus på psykosocial färdighetsträning i grupp och individuell samtalsterapi för att bearbeta svårare och mer personliga problem. Färdighetsträningen i grupp fokuserar på fyra olika moment: medveten närvaro, hantera relationer, reglera känslor och stå ut när det är svårt. Acceptans, medvetenhet och impuls kontroll är huvudriktningar. DBT använder sig av hemuppgifter och är lösningsfokuserad. DBT har rötter i kognitiv beteendeterapi och använder mindfulness, dvs medveten närvaro, som en komponent.
Familjeterapi	Familjeterapi är en form av psykoterapi där en familjeterapeut arbetar tillsammans med hela eller delar av familjen för att lösa problem, bemästra svåra livssituationer och komma vidare i kriser. Den teoretiska grunden har sin utgångspunkt i systemteori och ett systemteoretiskt synsätt. Utgångspunkten är ofta att det terapeutiska förändringsarbetet blir mera verkningsfullt om flera personer från familjen deltar i terapiprocessen.
Föräldrastödsprogram	<p>Det finns ett flertal program som utarbetats i syfte att stödja föräldrar till barn med beteendeproblem. Några har anpassats specifikt till föräldrar som har barn och unga med ADHD-symtom eller en diagnos. Även lärare och skolpersonal deltar i vissa av dessa stödprogram. De flesta program riktar sig till föräldrar vars barn uppvisar beteendeproblem i form av utagerande beteende. Här följer några exempel:</p> <p>Barkleys program: Detta är ett av de tidiga föräldraträningsprogrammen som riktar sig till barn med ADHD-problematik och vars mål är att ge föräldrarna större förståelse för barnets svårigheter och bli mer funktionella i sitt sätt att möta barnet.</p> <p>Programmet som är översatt till svenska är uppbyggt som en niostegsmodell där varje steg bygger på de föregående. Målet är ökad harmoni kring barnet, vilket ska uppnås genom att öka föräldrarnas</p>

	<p>kunskap om sitt barn och dess svårigheter. I programmet ges råd och stöd.</p> <p>The Community Parent Education Program (COPE): COPE utarbetades av den kanadensiske professorn Charles Cunningham i början på 1990-talet och riktar sig främst till de föräldrar vars barn uppvisar beteendeproblem och utagerande beteende samt benämns som svårhanterliga. Vanliga diagnoser är Oppositional Defiant Disorder (ODD) eller ADHD. Programmet använder en manual och innefattar 8–14 gruppträffar om två timmar i veckan och tillämpar en storgruppsmodell med 25–30 föräldrar tillsammans. Vid varje lektion avhandlas en strategi som handlar om att bättre kunna stödja och styra sina barn. Utbildningen inriktar sig inte bara på barn med diagnos utan allmänt till föräldrar som beskriver att deras barn har beteendeproblem/utagerande beteende.</p> <p>De otroliga åren (The Incredible Years): Metoden har utvecklats av Carolyn Webster-Stratton i USA. Den syftar till att stärka samspelet mellan barn och föräldrar med målet att minska barnens beteendeproblem. Metoden genomförs i grupper av föräldrar med en ledare som fått särskild träning. De främjar alla positiv uppmärksamhet på barnet, klar kommunikation och genomtänkt gränssättning. Vanligen används vinjetter på video med vardagssituationer som inledning till diskussioner i föräldragrupperna. Föräldrarna får praktiskt öva möjliga lösningar, i rollspel och genom hemuppgifter. Vanligen träffas föräldrarna i grupp cirka tio gånger. Metoden har i praktiken främst använts för föräldrar med barn som har problem men en bredare användning är också möjlig.</p> <p>Komet: Föräldrautbildningen (Komet) bygger på flera amerikanska versioner av Parent Management Training (PMT) eller Parent Training (PT) och syftar till att förebygga och minska olika typer av allvarliga beteendeproblem hos barn och unga. Det är avsett för föräldrar med barn i åldern 3–12 år som har utagerande beteenden, är svåra att få kommunicera med, har koncentrationssvårigheter eller dåliga kamratrelationer. Målet är att lära ut förhållningssätt och olika sätt att kommunicera som reducerar bråk och konflikter hemma och i skolan. Programmet bygger på att föräldrar och även lärare bättre ska kunna kommunicera med barnet samt är de som i första hand måste ändra sitt beteende för att minska problemen.</p>
Kognitiv	KBT är ett samlingsnamn för psykoterapiformer med utgångspunkt i

beteendeterapi (KBT)	inlärningspsykologi och kognitiv psykologi. Terapin fokuserar på att förändra tankar och synen på sig själv i förhållande till andra, vilket sedan leder till att man kan ändra vanor och beteenden. KBT kräver en viss mognadsgrad och används därför sällan på barn.
Livsstilsråd/ Miljöanpassning	Livsstilsråd/miljöanpassning är en metod som bygger på pedagogiska grunder och avsikten är att stärka familjens och/eller individens motivation och intresse för att leva på ett sätt som minskar stress och ökar livskvaliteten. Denna typ av rådgivning/stöd kan ha inslag av psykoedukativ behandling.
Lärarstöd (teacher support)	Stöd till pedagoger och lärare kan innefatta kunskap om neuropsykiatriska funktionshinder, pedagogiska hjälpmedel, bemötandefrågor, rättighetslagstiftning, multimodal behandling eller handledning i det enskilda ärendet.
Magnesium	Magnesium är ett mineral som medverkar i nervernas och musklernas elektriska aktivitet och har stor betydelse för många olika enzyms funktion.
Marte Meo	Marte Meo är en metod för samspelsbehandling, i första hand mellan föräldrar och barn. Metoden bygger på att man videospelar vardagliga samspelssituationer som man sedan analyserar. Man väljer ut viktiga sekvenser som man sedan samtalar med föräldrarna om.
Meditation	Meditation är olika övningar som omfattar dels psykosomatisk avspänning, dels andlig utveckling. Syftet är att öka fokus och koncentration, bli mer harmonisk och få större insikt i vem eller vad man är. Det finns en rad olika former av meditation men gemensamt är att man ska stilla sitt sinne.
Melatonin	Melatonin är ett hormon som påverkar reglering av dygnsrytmen. Kan tas i tablettform (Circadin) vid sömnsvårigheter.
Metylfenidat	Metylfenidat (Concerta, Equasym Depot, Medikinet, Methylphenidate Sandoz, Ritalin) är ett centralstimulerande läkemedel som funnits på marknaden längre än atomoxetin och är mer studerat. Metylfenidat har en annan biverkningsprofil än atomoxetin. Rekommenderas före atomoxetin som läkemedelsbehandling av Läkemedelsverket.
Miljöterapi	Miljöterapi är en samlingsbenämning på olika behandlingsmetoder som utgår från en psykologisk teori om hur aktiviteter i den fysiska och

	sociala miljön kan användas i terapeutiska syften, såsom att bota sjukdom, träna färdigheter, ge självinsikt och utveckla nya handlingsmönster. Man kan t ex utgå från en psykoterapeutisk teori och utforma en vårdavdelning eller ett behandlingshem som ett terapeutiskt samhälle. Själva vistelsen i vårdmiljön utgör en behandling.
Multimodala behandlingsinsatser	Multimodala behandlingsinsatser bygger på erfarenheten av att barn med funktionsnedsättningar behöver olika former av stöd parallellt, i skolan och på fritiden, individuellt och tillsammans med sin familj och närstående. Multimodal behandling kan innefatta två eller flera insatser parallellt, t ex läkemedelsbehandling, beteendeterapi till barn och ungdomar, familjeterapi, systemisk terapi/nätverksterapi samt ”community care” som kan bestå av samtalsstöd/rådgivning till föräldrar. Även specialpedagogiska insatser till lärare förekommer som del av stödet till eleven.
Nätverksbehandling	Nätverksbehandling är en modell för att samla olika aktörer inom olika myndigheter runt en person eller en familj, t ex inom psykiatri, skolan och socialtjänsten, som på något sätt har ansvar för olika insatser. Syftet är att detta ska kunna ge upplevelser av delaktighet och kontroll (empowerment) över den egna livssituationen.
Omega-3- och omega-6-fettsyror	Omega-3- och omega-6-fettsyror är de viktigaste fleromättade fetterna. Rapsolja, fisk och valnötter innehåller omega-3 medan vegetabiliska oljor, t ex majsolja, rapsolja och solrosolja, innehåller omega-6. Fetterna behövs bl a för att hjärnan och ögonen ska kunna utvecklas och fungera som de ska och för att kroppen ska kunna bygga och reparera celler.
Psykodrama	Psykodrama är en gruppterapimetod där personerna agerar ut sina personliga problem genom att ta roller i spontana, dramatiserade framträdanden. Syftet är att bearbeta problematiska situationer i livet.
Psykodynamisk terapi	Psykodynamisk terapi grundar sig på de psykodynamiska teorierna, objektsteorierna och anknytningsteori. I terapin ges man tillfälle att bearbeta och reflektera över hur händelser tidigt i livet påverkar och styr tankar och upplevelser i nuet. Med detta som bakgrund är målet att göra sig av med negativa inövade mönster och reaktionssätt. Inom denna teoretiska ram finns kognitiv terapi som fokuserar på personens tankar vid t ex depression och inriktar sig på personens insikter.

Psykoedukativ behandling	Psykoedukativ behandling vänder sig främst till ungdomar och vuxna. Behandlingen innefattar information om diagnosen ADHD och de behov man bedömer att personen har utifrån denna diagnos. Patienten får information, ibland tillsammans med familj, närstående, representanter från skola eller arbetsplats. Speciellt gällande barn och ungdomar beskrivs behovet av strukturering, vikten av föräldrars stöd och ledning och behovet av att minska störande stimuli. Avsikten är att öka kunskapen hos familj och närstående, och därmed underlätta förändrade strategier och underlätta miljön kring personen med ADHD. Ett exempel kan vara att anpassa arbetsuppgifter i skolan så de läggs på en nivå som får barnet att uppleva att det kan lyckas.
Stop Now and Plan-grupper (SNAP-grupper)	SNAP är en strukturerad och pedagogisk behandling i grupp för barn.
Stresshanteringsgrupp, J Herlofsons modell	Denna metod används för stresshantering genom att träna sinnesnärvaro och tankefrånvaro. Metoden används vid sömnstörningar och ångesttillstånd för att träna sig att hantera tankar och bilder som påminner om traumatiska erfarenheter. Under ett avslappnat tillstånd kan svåra upplevelser tränga fram och då är gruppen en tillgång.
Strukturerade matscheman	Ett matschema är en sammanställning, ofta veckovis, av vad en person ska äta till frukost, lunch och middag. Syftet är att skapa en tydlig struktur för att undvika svårigheter vid val av måltider.
Stödsamtal	Stödsamtal kan föras på olika nivåer och förekommer inom olika verksamheter såsom socialtjänst, skola, missbruksvård och psykiatri. Stödsamtal är ett målinriktat samtal som ger utrymme för stöd och vägledning. I samtalen granskar man olika alternativ i livet och försöker vid behov att hitta strategier för att arbeta sig fram till ett val. Man stöder de friska och adaptiva sidorna hos individen.
Systemisk terapi	Systemisk terapi har utvecklats ur familjeterapin och riktar sig till individer, par, familjer och grupper. Systemisk terapi utgår ifrån att problem och även lösningar skapas och upprätthålls av de relationer vi har och de sociala sammanhang som vi ingår i. Behandlingen/terapin utgår ifrån den sökandes eget önskemål om förändring. Målet är att förvärva meningsfulla strategier för att komma förbi svårigheter och att utvecklas och "gå vidare".

Time out	Syftet med time out är att stoppa en ond beteendespiral genom att ta bort barnet från en upptrappad konfliktsituation, där det oönskade beteendet förstärks av den vuxnes emotionella reaktioner och närvaro. Diskutabel tillämpning av time out är användningen av skamvrå, inlåsning på rummet eller i en garderob eller fasthållning på en stol medan barnet avkrävs ett par minuters tystnad.
Tomatis-metoden	Tomatismetoden är en neurosensorisk träningsmetod (lyssningsmetod) som vänder sig till barn med ADHD-liknande symtom och autism. Genom datorbearbetade, komplexa ljud i form av bl a musik av Mozart ska hjärnan tränas att hantera, sortera och prioritera information snabbare och bättre.
Wirkbergs utbildningsprogram – Metoder i vardagen	Programmet riktar sig till föräldrar och lärare/skolpersonal som har barn med konstaterade svårigheter med uppmärksamhet och hyperaktivitet. Utbildningsprogrammet är till för att öka kunskap samt ge stöd, råd och vägledning till barnets föräldrar liksom till barnets lärare. Avsikten är att skapa förutsättningar för att få till stånd en positiv förändring. Grupperna för föräldrar och lärare/skolpersonal äger rum parallellt och har likartad uppläggning.
Vitamin B	Vitamin B6 (pyridoxin) är nödvändigt för proteinomsättningen och har betydelse för exempelvis nervernas funktion. Vitamin B12 (kobalamin) behövs bl a för cellernas ämnesomsättning och för bildningen av blodkroppar. Det är också nödvändigt för nervsystemets funktion.
Vitamin D	Vitamin D reglerar kalkbalansen i skelett och tänder.